

Bibelbruk i latinamerikansk kontekst

LIVE DANBOLT DRANGE

Før var Bibelen vanskelig å lese for oss quichua-indianere; litt etter litt har den blitt inkarnert og er nå skrevet i våre hjerter. Den er som et speil, den er lyset, den er som regnet som overrisler oss og gjør at det vokser; i Bibelen finner vi den samme kunnskapen, kjærligheten, kraften og troen på Jesus Kristus, sann Gud og menneske ... takk til livets Gud (Clemente Condori i Diego Irrazaval, 1999).

Dette kunne ikke en indianer i Latin-Amerika ha sagt for 50 år siden. I denne artikkelen vil jeg ta for meg Bibelens stilling på kontinentet slik jeg kjenner den. Min kunnskap bygger på erfaringer fra misjonærtjeneste, arbeid med hovedoppgave i kristendomskunnskap om indianerfolket Cañaris i Andesfjellene i Ecuador og videre arbeid med spørsmål relatert til området. For å forstå dagens situasjon er det nødvendig med et kort historisk tilbakeblikk over kristendommens historie og Bibelens plass på kontinentet. Deretter vil jeg si litt om indianernes mer spesielle situasjon før jeg tar for meg dagens bibelbruk. Selv om Ecuador er min referanseramme, er situasjonen ikke så forskjellig i andre latinamerikanske land. Utviklingen i noen av landene har gått i litt forskjellig retning, men de har den samme bakgrunnen historisk og kulturelt.

Da vi ankom landet i februar 1975, var det første vi hørte at en indianer var blitt drept i Cañar. En spekulerte på om det var fordi han

var blitt "evangelisk". Etter drapet var det samtaler mellom lutheranere og katolikker helt til høyeste hold om religionsfrihet og frihet til å skifte kirkesamfunn. Det var ikke lenge siden katolske prester i området hadde arrangert bokbål på nytestamenter folk hadde kjøpt av misjonærene, og situasjonen mellom prestene og de evangeliske var spent i den indianerdominerte Cañardalen der vi ble plassert.

I starten hadde vi likevel god kontakt med nonnene som drev stedets sykehus. De bad de norske misjonærene om å vise Jesus-filmer for kvinnene som kom for å få Caritas-hjelp og delte ut nytestamenter til dem med oppfordring til å lese Guds ord. Klosteret ble oppløst et par år senere og nonnene spredt, de var visst blitt for "evangeliske". Det fortalte en av dem meg da jeg tilfeldigvis traff henne på gaten senere. Sykehuset ble for øvrig overtatt av det offentlige helsevesenet.

Cañar var preget av manglende bibelbruk da vi kom dit. Lesekyn-digheten var lav både blant indianere og mestiser og området hadde vært lukket for impulser utenfra. De utgaver av Bibelen som fantes var "Reina Valera" på spansk med et litt tungt språk, og en oversettelse av nytestamentet til moderne spansk. Dette var godkjent av Den katolske kirken på tross av at det var uten kommentarer. På quichua fantes det en "evangelisk" oversettelse av nytestamentet på naboprovinsens dialekt, som indianerne i Cañar hadde problemer med å lese og forstå. De katolske prestene oppmuntret verken mestiser eller indianere til å lese Bibelen selv.

1. Historisk bakgrunn

Kristendommens historie i Latin-Amerika fikk som kjent sin start ved at Kristoffer Columbus "oppdaget" Amerika på vegne av den spanske krone. For det katolske kongeparet i Spania var det viktig å legitimere sin erobring av disse landområdene, og de fikk derfor pavens dekret på at de hadde rettigheten til å erobre og evangelisere. Evangeliseringen av de hedenske folkene ble påskuddet for erobringen. Den spanske kongen fikk nesten absolutt makt over kirken både i Spania og i de nye koloniene. Derfor ble det viktig både av politiske og religiøse grunner å påtvinge de erobrede folk kristendommen. Katolisismen ble kolonistrets ideologiske arm. Urbefolkningene ble sett på som religionsløse barbarer som spanjolenes hadde plikt til å "sivilisere" og "kristne", begreper som av

erobrerne ble sett på som synonymmer. De "erobrede" ble "omvendt" og døpt i tusenvis under frykt for å bli drept (Westhelle 1992 s.3ff).

I kolonitiden var det katolske Amerika hermetisk lukket for nye impulser. Konsilet i Trient hadde trukket opp de antiprotestantiske militante linjene for de katolske landene. I koloniene førte det til (Padilla s.72):

1. Forbud mot bibelsk litteratur på folkets språk. Hvis utdanningsinstitusjonene inkluderte bibelstudium i sine programmer, måtte det være den offisielle versjonen av den latinske Vulgata og i overensstemmelse med de autoriserte katolske tolkninger. Bibelen var derfor bare tilgjengelig for det utdannede presteskaper. Ingen måtte vike av fra den offisielle versjonen av Guds ord. Det kunne medføre at en falt i hendene på inkvisisjonen med etterfølgende fengsel, forvisning, tap av eiendom og til og med brenning på bålet.

2. Monopol på ideologi og religion i de iberiske koloniene i Amerika. Helt fra starten ble det innført sivil og kirkelig sensur i alle koloniene. For å holde koloniene fri for kjetterier og liberale ideer var all import av litteratur som ikke var godkjent av kirken, forbudt. Blant de forbudte bøkene var Bibelen, Koranen, Talmud, Luthers verker, Rousseau osv. Sensuren førte til at den nye verden ble helt isolert fra tidens viktigste strømninger i Europa.

3. Forbudt for enhver ikke-katolikk å immigrere til koloniene. Ingen muslim, jøde, protestant eller med noen annen religiøs tilknytning kunne engang besøke koloniene og selvsagt ikke forkynne sin tro.

4. Opprettelse av Inkvisisjonen i Amerika siden 1569. Denne fryktede domstolen skulle sørge for at den rene katolske tro ble bevart og forfølge vranglærere, frafalne og hekser. Men den beskjefteget seg ikke bare med å forfølge jøder, protestanter og vranglærere. Hele det åndelige liv i de iberiskdominerte områdene lå under dens kontroll. Dette førte til en enorm frykt for inkvisisjonen også blant mennesker som ikke skulle ha noe å frykte.

Kirken i Ecuador var en trofast etterfølger av Trient-konsilets direktiver. I den synodale forfatningen av 1596 beordrer biskopen

at "hvis noen har et ny- eller gamlestamente oversatt til kasiljansk, blir han anklaget og straffet" (Padilla s.44).

Så lenge disse landene var under iberisk styre, var det umulig å formidle bibler på folkets språk. Først da koloniene på begynnelsen av 1800-tallet begynte å frigjøre seg fra Spania og Portugal, ble det av mange grunner ikke lenger mulig å stenge for impulser fra Europa. I Stor Colombia (Colombia, Ecuador, Peru og Bolivia) ble en prosess satt i gang fra løsrivelsen i 1809. Det oppstod et nytt politisk klima med en frihet som tillot nye tanker å spre seg. En fikk lovendringer som gav større frihet både når det gjaldt publikasjon og distribusjon av litteratur, og den katolske kirken mistet sin særstilling. Flere hundre år i isolasjon fra resten av verden hadde skapt en åndelig sult i landene. Bibelselskapets utsendinger var på pletten. Korrespondansen fra denne tiden viser at folket var vidåpent for bibler og testamenter på spansk. Bare velutdannede personer, mest geistlige, kjente Bibelen på spansk, men selv blant dem fantes det få eksemplarer. For første gang opplevde folk å kunne skaffe seg et eksemplar av Bibelen eller av nytestamentet til og med til en pris de kunne betale.

På tross av at det hadde vært forbudt å formidle Bibelen på folkets språk, forelå det allerede en bibelutgave produsert i Spania da koloniene begynte å åpne seg for distribusjon. Den var oversatt fra den latinske Vulgata av en spansk prest i årene 1780-1790 på oppdrag av spanskekongen Carlos III. Oversettelsen var godkjent av Den katolske kirken. Denne tok bibelselskapene i bruk, og den ble godt mottatt nettopp fordi en spanjol sto bak den og fordi den var godkjent av kirken.

Den første skriftlige beretningen om distribusjon av nytestamenter i Ecuador er fra 1823 (Padilla s.72). En peruviansk handelsmann forteller at han brakte 50 eksemplarer med seg til Guayaquil. De forsvant som varmt hvetebrød da folk ble klar over at han hadde dem; han kunne ikke holde av noen til sin videre reise. Han beskriver hvordan han med stor tilfredshet flere ganger så fattige selgere langs gatene lese i dem. I en annen by så han et par testamenter han hadde distribuert fire år før. Ønsket om testamenter var så sterkt hos bl.a. guvernøren, at han måtte gi fra seg sitt personlige eksemplar.

Også katolske geistlige skaffet seg nytestamenter og bibler for å lese Guds Ord på spansk. Men det konservative presteskapet slo

tilbake og forbød biblene selv om de var godkjent av den katolske kirken. Pave Leo XII's rundskriv til biskopene "Ubi primum" i 1824 fordømte bibelselskapenes arbeid fordi biblene ikke hadde de nødvendige forklarende notene, og Det britiske bibelselskapet hadde sluttet å trykke apokryfene. Det førte til at en sending testamenter til Quito ble brent sammen med tidligere eksemplarer som var blitt levert inn som følge av pavens brev. Fortsatt var mange av de geistlige positive, men den konservative reaksjonen både kirkelig og politisk kvelte mulighetene for videre bibelspredning. På tross av at folket fortsatt var åpent ble Stor Colombia i 1829 igjen stengt for Bibelen. I 1830 løst Ecuador seg og fastslo i sin grunnlov at den romersk-katolske religion skulle være landets religion. Det ble ikke sagt noe om forbud mot bibler, men på grunn av den kirkelige motstanden, var det nesten umulig å drive bibelspredning. Det ble gjort enkelte forsøk, men fra 1861 fikk landet en president som knyttet det enda sterkere til Vatikanet. Det ble viktig for begge parter å oppheve Spanias rolle som "mellommann" mellom det spanske Amerika og Vatikanet. I 1892 opplevde en bibelkolportør som kom til Guayaquil at tolleren arrogant sa til ham: "Mens Chimborazo¹ forblir på sin plass, skal aldri disse bøker komme inn i Ecuador" (Padilla s.151).

I 1895 ble det igjen mulig å begynne arbeidet med bibelspredning i Ecuador, og fjellet Chimborazo ble stående. I 1896 ankom den første utenlandske protestantiske misjonæren, men det var ikke lett å starte bibelspredning og evangelisk misjon i landet. Motstanden var stor fra et folk som var skeptisk til alt ikke-katolsk. De første misjonene var baptistiske og i 1925, etter 30 års arbeid, skal det ha vært 158 døpte medlemmer i kirkene de dannet.

Selv om de forskjellige misjonene som etablerte seg var aktive i bibelspredningsarbeidet, må en huske at helt til etter Vaticanum II (1962-65) var det ikke lov for katolikker flest å lese Bibelen. Først da fikk folk også liturgi på folkets språk, d.v.s indianerne fikk den på spansk.

2. Indianernes situasjon

Som nevnt hadde paven gitt de iberiske kongene rett til å erobre det nyoppdagede kontinentet fordi de skulle evangelisere de barbariske folkene som levde der. Siden det å være spansk/portugiser og kris-

ten ble oppfattet som synonymer, var de katolske misjonærene ikke bare opptatt av å evangelisere urbefolkningene, men også av å gjøre dem "hvite". Flere misjonsmetoder hersket de første årene, dels ble indianernes religion sett på som hedensk, dels ble den sett på som en forløper for evangeliet med det resultatet at indianerne snart opplevde tvang og snart toleranse fra kirkens side². For å bli "hvite", måtte indianerne døpes, men kirken hadde ingen mulighet for å følge opp massedåpen med tilfredsstillende undervisning; ikke disponerte den folk nok til å kunne undervise alle dåpskandidatene, og heller ikke lærte kirkens menn seg indianernes språk.

Til å begynne med ble de lokale språkene akseptert, og prester og munkers forsøkte å lære seg disse. Men så begynte kirken å spørre seg om indianerne kunne forstå dogmene om de ble undervist på lokalspråkene og gikk over til bare å bruke spansk. Svingningene i holdning overfor quichua-språket reflekterer forandringer på det politiske planet både i Spania og i koloniene. Frem til i dag er ikke quichua blitt sidestilt med spansk i Ecuador, og det blir nesten ikke brukt i skolen på tross av at i mange områder er nesten 100% av elevene quichua-indianere. Imidlertid har alle forsøk på å utrydde quichua-språket feilet, og indianerne er aldri blitt direkte tvunget til å lære spansk.

Indianernes skolegang har vært svært mangelfull. En stor prosent av den voksne generasjonen har vært innom skolen, men med undervisning på spansk som for barnet var et fremmed språk, og med foreldre som hadde behov for arbeidskraften hjemme, var det få som fullførte skolegangen. Spansk beherskes fortsatt dårlig av mange indianere i Cañar selv om bildet endres blant yngre generasjoner der flere fullfører skolegangen.

Når det gjelder det bibelske språket, er mange spanske ord og begreper tatt opp i quichua, dels fordi en manglet ekvivalenter, dels fordi den katolske kirken forsøkte å bytte ut de mytologiske quichua-ordene for slik å "kristne" indianernes religion. Men de spanske prestene og misjonærene satte seg ikke tilstrekkelig inn i indianernes religiøse forestillinger til at de kunne vite om de spanske ordene hadde samme innhold som de indianske de byttet ut. I indianernes fortellinger kan det se ut som de har oppfattet ordene kirken forsøkte å bytte ut som utenlandske titler på de lokale mytologiske personer, og at de har begynt å bruke ordene

uten å forandre vesentlig på innholdet i de opprinnelige begrepene. Konsekvensen er at Bibelen er blitt en lukket bok for indianeren. Ikke er han særlig lesedyktig og ikke forstår han begrepene som brukes. Han vil snarere misforstå sentrale ord og begreper. Videre har de fleste bibler har vært svarte, en farge som indianeren forbinder med djevelen. Han har derfor sett på Bibelen som djevelens bok, og da er det ikke så merkelig at han ikke har ønsket å ta den i bruk.

3. Bibelbruk på kontinentet i dag med vekt på de spanskspråklige landene

I Latin-Amerika må en ta hensyn til en 500 år lang virkningshistorie med misforståelser og feiloppfatninger. Selv om andelen innbyggere med ren indianerbakgrunn minker i mange land, må en huske at mestisbefolkningen også har indianerbakgrunn og til dels er preget av indiansk virkelighetsforståelse. Folkereligjøsitets røtter er i stor grad å finne i indianernes religiøse forestillinger. Selv om langt flere mestiser enn indianere er lese- og skrivekyndige, har også den kulturen alle den muntlige kulturens kjennetegn. Det er lite tradisjon for å tilegne seg kunnskap ved lesing av bøker.

Myndighetene har lagt stor vekt på skole og undervisning, og analfabetismen er statistisk sett gått drastisk tilbake de siste årene. Men lesedyktigheten er fortsatt ikke så stor. En må regne med mye semi-analfabetisme i disse landene. Å lese Bibelen er vanskelig for en som ikke er vant til å lese bøker. Og når kirken også lar folk få forståelsen av at de egentlig ikke er i stand til å lese den fordi den må leses innenfor kirkens tolkningsramme, hjelper det lite at mange i dag faktisk har en autorisert bibel i hjemmet. På moderne spansk finnes i tillegg til Bibelselskapets to utgaver av "Dios Habla Hoy"³, en med og en uten apokryfene, den katolske kirkens utgivelser av Jerusalembibelen og Biblia Latinoamerica som er "oversatt, presentert og kommentert for Latin-Amerikas kristne fellesskap"⁴. På quichua forelå nytestamentet på chimborazodialekten i 1954. Fjellet Chimborazo står, men Bibelen er fortsatt en lukket bok for de fleste på grunn av den manglende tradisjonen for og oppmuntringen til å lese den selv.

Dersom folk begynte å lese Bibelen selv, ville de oppdage at den formidlingen de møter i messen, i feiringen av høytidene og i den billedlige kirke- og populærkunsten ikke korresponderer med den

bibelske Jesus. Det er Jesus som barnet i krybben, på sin mors arm eller som den lidende på korset som dominerer. Den voksne, sunne Jesus som en levende mann med disiplene rundt seg, og den oppstandene, seirende Kristus leter en forgjeves etter i den tradisjonelle latinamerikanske kunsten. Den livskraftige, unge Maria i Jesu funksjoner med Jesusbarnet på armen står i sentrum, som for eksempel på en kirke av nyere dato i kystbyen Manta i Ecuador, der Himmeldronningen er avbildet med underteksten "Kom til meg alle Mt. IX 28". I høytidsfeiringen ligger vekten på jul og palmesøndag-langfredag, og på de mange jomfru Maria-dager. Ruedas studier av det indianske religiøse feståret i Ecuador viser at Jesus blir feiret i 37% av festene, kun som barn og som lidende, mens 48% av festene gjelder jomfruen og helgenene. Han spør seg om de mange fremstillinger av Jesus faktisk korresponderer med den historiske Kristus, Gud og menneske (Rueda 1982 s.169).

Naturlig nok blir Maria den sentrale personen i folks bevissthet. Som misjonærer møter en ofte spørsmålet: hvorfor ærer dere ikke jomfru Maria? En eldre mann sa belærende til en av våre misjonærer som stilte spørsmål til forståelsen av forholdet mellom mor og sønn: "Min kjære frue, en sønn kan da ikke være til før sin mor."

I dag er der strømninger innenfor Den katolske kirke også i Latin-Amerika som formidler den bibelske Kristus til folk, men for eksempel i Ecuador ser en mindre av dette. Den flere hundreårige tradisjonen og forkynnelsen er grunnfestet i folket og vanskelig å endre. I Cañar har unge prester som ville fjerne helgenstatuene fra kirkene, blitt hevet på dør av menighetene. En yngre boliviansk dame mente prestene var redde for å miste makt hvis de forsøkte å endre fokus fra Maria og helgenene til Jesus. Folk kjenner bibelske ord og begreper, men legger et annet innholdet i dem enn det Bibelen gjør. Når mange ikke er særlig lesekyndige og heller ikke oppmuntres til selv å gå til Skriften og se hva den sier, må en forvente at det tar tid å endre holdningene til Bibelen.

Bibelbruk i Den katolske kirke i Ecuador

Ut fra det enkelte norske teologer som har erfaring fra Latin-Amerika sier, kan en tro at friggjøringsteologien med en kristologisk sentrert, folkelig bibellesning er dominerende innenfor Den katolske kirke på hele kontinentet. Det sies at den seirende Kristus er det

herskende Jesus-bildet. Som jeg har pekt på tidligere dominerer ikke et slikt Jesus-bilde i Ecuador. Der er det den politiske siden ved frigjøringsteologien som har fått nedslag. Katolske prester har arbeidet for og med indianere for å gi dem en stemme. En av de mest kjente er den tidligere biskopen i Riobamba, Leonidas Proaño, "indianernes biskop" som døde i 1988. I vår første misjonærtid i Cañar opplevde vi mye motstand fra prester som var opptatt av denne teologien. De likte ikke at vi "skapte splittelse" i indianerbe-folkningen. De samarbeidet så lenge misjonen bare drev helsearbeid og solgte bibler og nytestamenter. Men da de forstod at målet var å drive kirkebyggende arbeid, ble de aktive motstandere. Da fikk de folk til å brenne nytestamentene de hadde skaffet seg, og de forsøkte å hindre folk i å søke hjelp i helsearbeidet. De stod også bak angrep på misjonærer og forfølgelse av evangeliske kristne.

Mariana Neira trekker i en artikkel om Den katolske kirken i Ecuador frem seks biskoper som hun kaller frigjøringsteologer, og i omtalen av dem nevnes arbeidet de gjør for indianerne og de fattige, arbeid for rettferdighet og frihet (Neira 1998). Frigjøringsteologene "foretrekker å knytte seg til de lavere sosiale lag, overbeviste om at det var det Jesus gjorde mens han vandret på jorden" (ibid. s.27). Ifølge en av Santalmisjonens misjonærer i Cuenca, er det mange prester som identifiserer seg med frigjøringsteologien i dette området (Svanholm 2000). De bruker mye tid på sosiale prosjekter. De konfronterer ikke folkereligjøsiteten, men sier at den er det utgangspunktet folk har for sin religiøsitet og som Gud vil bruke for å frigjøre de fattige.

Bibellesning og bibelbruk inngår nok i disse prestenes arbeid, men det har ikke blitt noen folkebevegelse. I et hefte utgitt av bispedømmet i Cuenca kan vi kanskje forstå hvorfor. I kapittelet "Hvordan leser Frigjøringsteologien Bibelen?" heter det at utgangspunktet er å

lese Skriften ut fra kirkens tro innenfor det kirkelige fellesskap; å lese Bibelen utenfor denne konteksten av kirkens tro, ville være å omdanne Skriften til en rent menneskelig bok, og slik falle ned i en ideologisk lesning egnet til å bli manipulert av forskjellige interesser; individuelle eller politiske.

På den andre siden anerkjenner Frigjøringsteologien vik-

tigheten av å fordype seg i den bibelske teksten ved å ta i bruk alle oppdagelsene i bibelvitenskapen. En bibellesning som glemmer bibeltekstens vitenskapelige betydning, gir etter for en farlig subjektivitet i tolkningen og for en fundamentalisme slik det skjer i mange religiøse sekter som tolker teksten med en vitenskapelig sett uakseptabel bokstavelighet.

Men det mest typiske med Frigjøringsteologien er å bringe teksten til livet og folks bekymringer (Codina s.39f) .

Ut fra dette blir bibelstudium så komplisert og forsynt med så mange betingelser på grunn av hele det fortolkningapparatet som må ligge til grunn, at lekfolk ikke kan anses som kompetente til å drive med det. Man kan ikke på den ene siden anklage "sektene" for å tolke bibeltekstene bokstavelig, og på den andre siden åpne for at folk kan lese selv med fare for at de da også vil tolke utenfor den kirkelige tradisjon. Prestene bruker nok selv Bibelen som en god norm og moralebok til personlig inspirasjon og for å finne begrunnelser for sine politiske standpunkter:

Mens bibellesningen i den første verden sentrerer seg om teksten, har Frigjøringsteologien oppvurdert viktigheten av livet for lesingen av Skriften. Guds Ord er en levende virkelighet som fortsetter å tale til kirken i historien. Ånden fortsetter å levendegjøre den i dag. Vi kan si at Guds Ord opplyser den historiske virkelighet i dag og gir oss kraft til å endre og befri vår historie fra lov og synd til en historie ifølge Gud (ibid s.40).

Så nevnes Eksodus-fortellingen som eksempel på hvordan Gud ser til de undertrykte og befri dem fra slaveriet, og det konkluderes med at "denne bibellesningen fra livet og for livet, opplyst av kirkens tro og med forsøk på mer og mer å gjennomtrenge tekstens mening, er det som gjør Frigjøringsteologien gunstig og som de kirkelige samfunn setter ut i livet på sitt nivå". Bibelen som et nådemiddel eller en bok vi som mennesker må gå i dialog med og bli konfrontert med for å finne frelse, blir lite fremholdt.

Som hospitant på det teologiske fakultetet i Azuay, i faget "Espiritualidad" (spiritualitet) opplevde nevnte misjonær at Bibelen så og si ikke ble brukt i løpet av undervisningstimene (Svanholm 2000).

Teologistudentene må for øvrig ha tre års filosofistudium før de kan begynne med spesifikt teologiske fag som for eksempel bibelteologi. I Cuenca går de 8 år uten å lese gresk og hebraisk.

Bibelbruk blant evangeliske kristne

De evangeliske kristne blir derimot motivert til å ta Bibelen i bruk og gjør det. Det skaper også motivasjon hos voksne analfabeter å lære seg å lese for å kunne delta på bibelstudier og å kunne lese Guds Ord selv. At det også er viktig å tilføre kunnskap om hvordan en skal forstå tekstene, ser en i enkelte av de mer ekstreme menighetene som vokser frem. Bibeltekstene kan tas for bokstavelig når en ikke ser dem i en helbibelsk sammenheng. Det slås for eksempel fast at når Jesus døpte seg da han var 30 år, må vi også gjøre det; han ble døpt i en elv, derfor må vi også døpes i elver osv. Dette gir de katolske prestene gode argumenter i sin motstand mot de evangeliske og mot å la lekfolket lese Bibelen selv. På den andre siden bruker de evangeliske indianerne gjerne de apokryfe skriftene i sin apologetikk mot den katolske kirken. I disse skriftene finner de grunnlag for sin kritikk av kirkens Maria- og helgendyrkelse som de ser på som ren avgudsdyrkelse.

Indianeren Geronimo var sakristan⁵ i bygda der han bor og fikk derfor sjansen til å lese i Bibelen før det var lovlig for folk flest. Han oppdaget at presten ikke forkynte rett ut fra Guds ord, og i 1976 oppsøkte han de lutherske misjonærene som drev helsearbeid i bygda hans. Han fant at de lærte mer i overensstemmelse med det han leste i Bibelen og gikk inn i den lutherske kirken. Han var en av informantene under mitt studieopphold i 1994 og fortalte da at før var Jesus for ham en person som er Gud, men som ikke var til før menneskene.⁶ Nå ser han Jesus som mellommannen mellom Gud og mennesker og sier: "jeg er trygg på at på tross av alle feil jeg har gjort, er han en tilflukt for meg. I dagliglivet opplever jeg at Gud hører på det jeg sier, men noen ganger har jeg opplevd at Gud ikke har bevart meg når jeg har bedt." Gud er for ham ikke bare god. Han lover å gi gode ting, men han straffer også. I tråd med indianernes gudsoppfatning anser Geronimo mye regn og naturkatastrofer som Guds rettferdige straff som må til for å gjenopprette balansen i universet når menneskene har handlet galt (Estermann s.279).

Geronimo var den eneste av informantene som foretrakk å lese

Bibelen på quichua fremfor spansk. De andre leste spansk lettere fordi de ikke har lært å lese quichua. Ingen synes det er lett å lese GT. En yngre mann fortalte at han likte godt å lese 1 Mosebok, særlig om skapelsen, og 2 Mosebok om da Gud gav budene. Høysangen, Jesaja og Salmene nevnte han også som bøker han gjerne leser. I NT nevnte alle Johannes evangeliet med budskapet om Guds kjærlighet som det som lettest møter ufrelste. Flere har Joh 3,16-18 som favorittekst. Geronimo sa at når Johannes i kapittel 1 snakker om at Jesus kom til sine egne, mente han ikke bare israelsfolket, men at Jesus kom til hele skaperverket fordi det står at Gud elsker verden så høyt. Dette er et godt budskap å forkynne til ufrelste, mente han. Men NT kan også være vanskelig, for eksempel Åpenbaringen og Hebreerbrevet. Geronimo hevdet for øvrig at selv om Den katolske kirken nå tillater folk å lese Bibelen, fortsetter de med den avgudsdyrkelsen som Bibelen forkynner mot.

Generelt sett er det nok ikke så vanlig å lese i GT. Evangeliene er lettest å forstå både for indianere og mestiser. Indianerne har for øvrig enda ikke fått hele GT oversatt til quichua, men prosessen er i gang.

For noen år siden var oversettelsen av nytestamentet til Cañardialekten ferdig. Det er svært viktig for indianerne å få en oversettelse ikke bare på sitt språk, men på sin dialekt. For nye lesere er det for vanskelig å lese nabodialekten. Den har for mange ukjente ord. Indianerne som utgjorde oversettergruppen hadde forskjellig fartstid som evangeliske kristne og bibellesere. En av dem hadde vært evangelisk kristen i ca.18 år, hadde lest mye i Bibelen og forkynt mye. Alle behersket spansk rimelig bra og har brukt den spanske Bibelen. Som leder for oversettelsesarbeidet har amerikaneren Dale Nesse gjort mange interessante erfaringer om indianernes forståelse av budskapet de hører og leser.⁷ Sentrale begreper som ikke finnes på quichua, er tilgivelse og nåde. "Nåde" ble et revolusjonerende begrep for oversetterne som Nesse sier han ikke tror de noen gang har erfart.

De lutherske kirkene har som formål å trene lederne i bibelkunnskap og i teologi. Indianerkirkens president, Antonio Mishirumbay, var gjest på Santalmisjonens generalforsamling i Trondheim sommeren 1999. Talen han der holdt viser hvordan han bruker Bibelen i sin forkynnelse. Han slår fast at "indianerkirken er en del av den verdensomspennende kirke (1Kor 12,27)" og sier at

da indianerkirken var i sin spede begynnelse, ble det ikke tatt hensyn til kultur og historisk situasjon. Blant indianerne er det "nødvendig å hente fram den gudsåpenbaring som vårt folk hadde, før vi fikk den endelige åpenbaring i Jesus Kristus (Rom 2,14-16). Dette kan bidra til å legemliggjøre frelsesbudskapet for indianerfolket. Guds rike og dets rettferdighet kommer for å frelse et folk. Indianerkirken representerer dem som har tatt imot nåden og frelseskraften fra Gud, og må derfor arbeide for sitt folks frelse (Åp 5,9)." Kirken ble grunnlagt av "ydmyke forkynnere som uten materielle ressurser risikerte livet for å så Guds Ord". "Blant våre ledere er det ennå ikke en moden forståelse av Guds Ord" (Mishirumbai 1999).

Det har skjedd en utvikling der de evangeliske kirkene har vokst og folk har tatt sine bibler i bruk. Det tar tid å bli grunnfestet i Skriften for den som har dårlig lesekyndighet og som har vokst opp med at Bibelen er en ulovlig bok, en bok det er for vanskelig å lese selv. Samtidig vil nok mange både indianere og mestiser si som quichualederen jeg siterte innledningsvis: "I Bibelen finner vi den sanne kunnskapen, kjærligheten, kraften og troen på Jesus Kristus, sann Gud og menneske ... takk til livets Gud."

Noter

- ¹ Ecuadors høyeste fjell, 6266m.
- ² Jeg har behandlet misjonsmetodene i "Indianernes møte med evangeliet - 500 år senere" i NOTM 1/97 s.37-56.
- ³ "Dios Habla Hoy" tilsvarende den engelske "Good News" - bibelen i moderne spansk språkdrakt.
- ⁴ "Traducido, presentado y comentado para las comunidades cristianas de Latinoamérica." Nuevo Testamento Latinoamérica 1975.
- ⁵ Den katolske prestens medhjelper.
- ⁶ Intervju på bånd 01.04.1994.
- ⁷ Intervju 22.03 1994.

Anvendte kilder

Codina, Victor, *¿Que es la teología de la Liberación?* Hefte utgitt av det katolske bispedømmet i Cuenca, Ecuador. Oversettelse ved Live Danbolt Drange.

Drange, Live Danbolt (1994), *Møte mellom verdensbilder*. Cañarindianernes kultur og religion i møte med evangeliet. Hovedfagsoppgave i Kristendomskunnskap, Det teologiske menighetsfakultet, Oslo.

- Estermann, Josef (1998), *Filosofía andina. Estudio intercultural de la sabiduría autóctona andina*, Abya Yala, Quito.
- Guasco, Geronimo. Intervju på bånd 01.04.1994.
- Irrarrazaval, Diego (1999), *Un Cristianismo Andino*, Ediciones Abya-Yala, Quito-Ecuador.
- Mishirumbay, Antonio (1999), "En indianerbøvdings tanker om sin kirke", Santalen 1999:9 s.22f.
- Nesse, Dale. Intervju på bånd 22.03.1994.
- Nuevo Testamento Latinoamérica*, Edición pastoral, II edición, Ediciones Paulinas, Editorial Verbo Divino Madrid 1975.
- Padilla, Washington J. (1989): *La Iglesia y los Dioses Modernos*. Historia del Protestantismo en el Ecuador. Biblioteca de Ciencias Sociales, Volumen 23. Corporación Editora Nacional, Quito.
- Rueda, Marco Vinicio (1982), *La Fiesta Religiosa Campesina*, Universidad Católica, Quito.
- Svanholm, Olav D. Privat brev til Live Danbolt Drange, 11.01.2000.
- Neira, Mariana (1998), "La Iglesia por dentro. Nos estamos quedando sin sacerdotes", *Vistazo* 1998:19 s.26 ff.
- Westhelle, Vitor (1992), "Erobring og evangelisering i Latinamerika: tre misjonsmodeller og deres felles forudsætning", *Misston* 1992:4 s.3-7.

Live Danbolt Drange, f. 1946. Lærerprøva 1970. Misjonær for Den norske Sattalmisjon i Ecuador 1974 - 1989. Cand.philol. med hovedfag i Kristendomskunnskap 1994. Diverse engasjementer i hjemmearbeidet i Den norske Sattalmisjon, timelærer ved Høgskolen i Agder, prosjektleder i Agder Bispedømme, vikariater i grunnskolen og i voksenopplæringa i Kristiansand. Lektor ved NLA august 2003 -. Adresse: Vestre Strandgt. 2, 4610 Kristiansand. lived@start.no

The use of the Bible in a Latin-American context

Historically the Bible has been a closed book to the Roman Catholic population in Latin America since the Church did not allow the people to read it until after the Second Vatican Council. For the Indian population the language also has been a barrier. Today the evangelical churches emphasize the personal use of the Bible both in the Spanish speaking and the Indian churches. In Ecuador, especially focused in the article, the popular reading of the Bible by liberation theology in the Roman Catholic Church is not as common as it may be in other Latin-American countries. The article is based on the author's personal experiences from Ecuador.